

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансових технологій та банківського бізнесу

КУЗЬМИЧ Владислав Володимирович

**Управління капіталом страхових компаній:
інноваційні підходи та методи підвищення
ефективності / Capital management of insurance
companies: innovative approaches and methods to
enhance efficiency**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-професійна програма - Фінансовий менеджмент

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМм-21
В. В. Кузьмич

Науковий керівник:
д.е.н., професор, О. В. Кнейслер

Кваліфікаційну роботу допущено
до захисту:

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. В. Кнейслер**

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	5
1.1. Сутність та призначення капіталу страховика.....	5
1.2. Особливості управління капіталом страхових компаній.....	11
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ СТРАХОВИКІВ УКРАЇНИ.....	19
2.1. Аналіз динаміки обсягу і структури капіталу ПрАТ «Страхова компанія «УНІКА».....	19
2.2. Оцінка ефективності використання капіталу СК «УНІКА».....	28
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	36
Висновки до розділу 3.....	44
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Управління капіталом є ключовим елементом забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності страхових компаній, особливо в умовах економічної нестабільності, структурних трансформацій фінансового ринку та зростання ризиковості страхових операцій. Сучасні виклики, пов'язані з посиленням регуляторних вимог, зокрема впровадженням принципів ризик-орієнтованого нагляду та імплементацією МСФЗ, зумовлюють підвищені вимоги до якості управління капіталом, його оптимальної структури та достатності.

В умовах воєнних дій, зниження інвестиційної активності та макроекономічної невизначеності питання формування, оцінювання та ефективного використання капіталу набувають особливої ваги. Раціональна політика управління капіталом дає змогу страховим компаніям підтримувати платоспроможність, формувати резерви, забезпечувати належний рівень ліквідності та мінімізувати загрози неплатоспроможності. Таким чином, розроблення теоретико-методичних підходів та прикладних рекомендацій щодо вдосконалення управління капіталом страховиків з урахуванням вітчизняної практики та інноваційних підходів є актуальною науковою проблемою.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління капіталом страхових компаній.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- розкрити сутність та обґрунтувати джерела формування капіталу страхових компаній;
- охарактеризувати особливості управління капіталом страховиків;
- проаналізувати сучасний стан та динаміку формування капіталу ПрАТ «Страхова компанія «Уніка»;
- оцінити ефективність використання капіталу страховика;
- розробити інноваційні напрями удосконалення управління капіталом страховиків з урахуванням світового досвіду.

Об'єктом дослідження є процес управління капіталом страхових компаній.

Предмет дослідження – це теоретичні, методичні та практичні аспекти управління капіталом страхових компаній.

Методи дослідження. Для досягнення мети використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез, методи логічного узагальнення, порівняльний аналіз, економіко-статистичні методи, графічний метод, методи оцінювання фінансової стійкості та платоспроможності, коефіцієнтний аналіз, елементи економіко-математичного моделювання.

Інформаційну базу дослідження становлять: нормативно-правові акти України у сфері страхування, офіційні дані НБУ, фінансова звітність страхових компаній, статистичні та аналітичні матеріали професійних об'єднань, наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна роботи полягає в розвитку теоретико-методичних засад управління капіталом страхових компаній шляхом удосконалення підходів до його оцінювання, формування, оптимізації, а також підвищення ефективності використання капіталу страховика.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій страховими компаніями для удосконалення системи управління капіталом, підвищення рівня фінансової стійкості та мінімізації ризиків у процесі здійснення страхових операцій.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано тези в збірнику кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу ЗУНУ.

Структура і обсяг роботи. Випускна робота містить вступ, основні розділи, висновки і пропозиції та список використаних джерел. Загальний зміст подано на 48 сторінках, що охоплює 11 таблиць і 3 рисунки. Список використаних джерел сформовано з 35 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

1.1. Сутність та призначення капіталу страховика

Капітал страхової компанії є ключовим ресурсом, що забезпечує її функціонування, фінансову стійкість, покриття ризиків та розвиток. Він слугує основою виконання страховиком своїх зобов'язань перед страхувальниками, формування резервів, управління інвестиційною діяльністю та забезпечення платоспроможності. Для сучасної страхової теорії характерна наявність різноманітних підходів до визначення економічної сутності капіталу, що зумовлено його багатофункціональністю.

У науковій літературі капітал страхової компанії трактується як економічна категорія, що відображає сукупність фінансових ресурсів у розпорядженні страховика та забезпечує його здатність здійснювати страхову діяльність, брати ризики на страхування та виконувати свої зобов'язання. Так, за підходом В. Шіріняна, «капітал страховика — це сукупність власних та залучених ресурсів, які забезпечують виконання договорів страхування, формування резервів та інвестиційної активності» [1, с. 41–42].

Загалом теоретичні концепції трактування капіталу страховика можна згрупувати за такими підходами:

1. Ресурсний (фінансовий) підхід.

Ресурсний підхід акцентує увагу на капіталі як на сукупності фінансових ресурсів, необхідних для функціонування компанії. На думку О. Барановського, капітал страхової компанії – «це сукупність власних і позикових ресурсів, сформованих для забезпечення її платоспроможності та покриття можливих збитків» [2].

Цей підхід підкреслює матеріальну складову капіталу: кошти, майно, інші ресурси, що використовуються в забезпеченні діяльності.

2. Функціональний підхід

У межах функціонального підходу капітал розглядається через його здатність виконувати певні функції:

- забезпечення платоспроможності;
- захисна функція;
- інвестиційна;
- регулятивна;
- оперативна.

Науковці наголошують, що капітал страховика є гарантією систематичного виконання зобов'язань перед страхувальниками та відіграє важливу роль у розвитку ринку страхових послуг.

Згідно з С. Науменковою, «капітал страхової компанії – це фінансова основа виконання зобов'язань страховика, управління ризиками та забезпечення стійкості в ринковому середовищі» [3].

3. Інвестиційний підхід.

Частина науковців розглядає капітал страховика з позиції інвестиційної діяльності. Так, за А. Rejda, «страховий капітал виконує інвестиційну функцію, забезпечуючи можливість розміщення ресурсів на фінансовому ринку з метою отримання доходу, необхідного для подальшого страхового захисту» [4]. У межах цього підходу капітал є джерелом формування інвестиційних активів страховика.

4. Ризик-орієнтований підхід.

Сучасні реформи нагляду (Solvency II у ЄС) сприяли формуванню ризик-орієнтованого розуміння капіталу. Згідно з принципами Solvency II, капітал страховика – це сукупність ресурсів, що повинні відповідати рівню ризиків, які він бере на себе. Розмір капіталу має бути достатнім для покриття потенційних збитків за несприятливих сценаріїв.

У центрі уваги – це не просто обсяг капіталу, а його відповідність ризику та необхідність підтримання капіталу на рівні, здатному забезпечити виконання зобов'язань у будь-якій економічній ситуації [5].

5. Структурний підхід.

Структурний підхід спрямований на складові капіталу: власний капітал, додатковий, позиковий, резерви, нерозподілений прибуток тощо. Так, Р. Dickinson розглядає капітал страховика «як багатокomпонентну систему, що включає власні джерела, емісійний капітал, резерви й прибуток, який реінвестується для забезпечення зростання вартості» [6].

Таблиця 1.1

Основні доходи науковців до трактування поняття «капітал страховика»

№	Автор / Джерело	Визначення капіталу страховика	Підхід
1	Барановський О. І. [2]	Сукупність власних і позикових ресурсів, сформованих для забезпечення платоспроможності та покриття збитків	Ресурсний
2	Науменкова С. В. [3]	Фінансова основа виконання зобов'язань, управління ризиками та забезпечення стійкості	Функціональний
3	Шірінян В. В. [1]	Сукупність власних та залучених ресурсів, що забезпечують виконання договорів страхування, формування резервів та інвестиційної діяльності	Ресурсно-функціональний
4	Rejda G. [4]	Капітал як джерело інвестиційної активності страховика для отримання доходу та покриття ризиків	Інвестиційний
5	Dickinson P. [6]	Багатокomпонентна система, що включає власний капітал, резерви, емісійний капітал та нерозподілений прибуток	Структурний
6	ЕІОРА [5]	Сукупність ресурсів, достатніх для покриття сукупного ризику та виконання зобов'язань у несприятливих умовах	Ризик-орієнтований

Таким чином, у наукових підходах до визначення сутності капіталу страховика простежується широка інтерпретація: від розуміння капіталу як сукупності фінансових ресурсів до складної категорії, зорієнтованої на ризик, стійкість та інвестиції. Усі підходи об'єднує ключова ідея: капітал – це основа фінансової стійкості страховика та виконання ним страхових зобов'язань.

На практиці найбільш актуальним є ризик-орієнтований підхід, який відповідає принципам Solvency II та сучасним вимогам регулювання страхового ринку. Він дозволяє комплексно оцінювати адекватність капіталу з урахуванням рівня ризику та майбутніх зобов'язань.

Капітал страхової компанії є ключовою фінансовою основою її діяльності, що забезпечує платоспроможність, стійкість та можливість виконувати страхові зобов'язання. Він виконує низку важливих функцій, серед яких гарантійна, регулятивна, інвестиційна, операційна й стратегічна. В економічній літературі наголошується, «що капітал забезпечує страховика фінансовими ресурсами, необхідними для прийняття ризиків і здійснення інвестиційної діяльності, а також підтримує довіру страхувальників і контрагентів» [4, р. 53–54].

1. Гарантійна (захисна) функція.

Першочергова функція капіталу полягає у забезпеченні гарантії виконання зобов'язань страховою компанією перед страхувальниками. Адекватний розмір капіталу виступає фінансовим буфером, що дозволяє покривати збитки у разі масових страхових випадків або погіршення кон'юнктури ринку. Згідно зі стандартами IAIS, капітал є ключовим елементом механізму захисту страхувальників, оскільки його достатність визначає стійкість страховика до непередбачених ризиків [5].

2. Платоспроможність і фінансова стійкість.

Капітал прямо визначає рівень платоспроможності страхової компанії, тобто її здатність своєчасно й повністю виконувати фінансові зобов'язання. Капітальні вимоги закріплені в українському законодавстві, а також у системі Solvency II, яка передбачає визначення необхідного обсягу капіталу на основі прийнятого ризику [5, 2020]. Науковці наголошують, що достатність і структура капіталу впливають на здатність компанії витримувати коливання страхових виплат і ринкових умов [3, с. 214–216].

3. Ризик-орієнтована функція.

У сучасних умовах особливої уваги набуває ризик-орієнтований підхід до управління капіталом, що передбачає оцінювання обсягу необхідного капіталу залежно від ризиковості портфеля. У системі Solvency II запроваджено вимоги SCR (solvency capital requirement) та MCR (minimum capital requirement), які визначають мінімальний рівень капіталу, необхідний для покриття потенційних

збитків [5]. Цей підхід забезпечує стабільність страхового ринку та запобігає банкрутствам страховиків.

4. Операційна функція.

Капітал використовується для організації операційної діяльності страхової компанії: фінансування персоналу, маркетингу, IT-інфраструктури, формування мережі продажів тощо. Як зазначає Гаманкова, «достатній капітал дозволяє страховикові забезпечити ефективну організацію роботи та зберігати конкурентні позиції на ринку» [8].

5. Інвестиційна функція.

Частина капіталу страховика розміщується в інвестиційні активи, що генерують дохід, який у подальшому може використовуватися для виконання зобов'язань або розвитку компанії. Інвестиційна діяльність страховиків сприяє розвитку фінансового ринку, а інвестиції зумовлюють зростання капітальної бази та прибутковості [4]. Шірінян Л. В. відзначає важливу роль якісного інвестування страхових резервів для підвищення стійкості компанії та ефективності її капіталу [9].

6. Регулятивна функція.

Капітал – це інструмент регуляторного впливу на страхові компанії. Регулятор (НБУ) встановлює вимоги щодо мінімального розміру капіталу, а також нормативи, що визначають співвідношення капіталу до активів і зобов'язань страховика. Це дозволяє обмежувати надмірну ризиковість операцій та підтримувати стабільність ринку.

7. Стратегічна функція.

Капітал визначає стратегічний потенціал страховика: можливість розширення діяльності, впровадження інновацій, виходу на нові ринки та розроблення сучасних страхових продуктів. Достатній капітал робить компанію привабливою для інвесторів та партнерів.

Таким чином, капітал виконує багатогранне призначення в діяльності страховика. Він забезпечує:

- виконання юридичних зобов'язань,

- фінансову стійкість і платоспроможність,
- покриття прийнятих ризиків,
- розвиток операційної та інвестиційної діяльності,
- стратегічний розвиток компанії.

Отже, капітал є системоутворювальним елементом страхової компанії, ефективно управління яким забезпечує її стабільність, конкурентоспроможність та здатність до зростання.

Проведене дослідження дозволило встановити, що капітал страховика є багатовимірною економічною категорією, яка охоплює сукупність власних і залучених фінансових ресурсів, необхідних для здійснення страхових операцій, забезпечення платоспроможності та виконання зобов'язань перед страхувальниками. У сучасній науковій літературі визначення капіталу трактується з позицій різних концептуальних підходів – ресурсного, функціонального, ризик-орієнтованого, інвестиційного та структурного. Усі вони відображають складність і багатокomпонентність капіталу, підкреслюючи його роль як базового елемента фінансової стійкості страхової компанії. Наукові позиції вітчизняних та міжнародних дослідників засвідчують ключову роль структури та достатності капітальних ресурсів у формуванні конкурентоспроможності страховика та захисті інтересів страхувальників.

Функціональний аналіз капіталу показав, що він виконує широкий спектр завдань: гарантійну, інвестиційну, стратегічну, операційну, ризик-орієнтовану та регулятивну функції. Капітал забезпечує страховика необхідними фінансовими резервами для покриття ризиків, є основою виконання зобов'язань, дозволяє фінансувати операційну діяльність і стратегічний розвиток компанії, а також формує потенціал для залучення інвестицій. Аналіз регуляторних стандартів засвідчує посилення ролі ризик-орієнтованого підходу, в межах якого розмір капіталу має відповідати обсягу прийнятих ризиків, а його структура – забезпечувати якісне покриття страхових зобов'язань.

Таким чином, капітал виступає системоутворювальним елементом діяльності страховика, що визначає його фінансову надійність, стабільність та ринкові позиції. Узагальнення результатів дослідження дозволяє зробити висновок, що ефективне управління капіталом потребує комплексного підходу, який враховує специфіку ризиків, умови функціонування ринку та інституційне середовище. Раціональна структура капіталу, достатність власних коштів, ефективне інвестування та дотримання регуляторних вимог є ключовими передумовами забезпечення сталого розвитку страховика, підвищення його конкурентоспроможності та зміцнення довіри страхувальників.

1.2. Особливості управління капіталом страхових компаній

Управління капіталом страхової компанії – це цілеспрямований процес формування, оптимізації структури та ефективного використання капітальних ресурсів із метою забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, виконання страхових зобов'язань та довгострокового розвитку. На відміну від промислових або фінансово-кредитних організацій, страхові компанії працюють із ризиками, що робить управління капіталом специфічним і багаторівневим [3, с. 214–216; 4, р. 53–55].

Особливість страхового капіталу полягає в його захисному характері: він має забезпечувати здатність компанії покривати зобов'язання перед страхувальниками навіть у разі різких змін ризикового середовища. Згідно зі стандартами IAIS (ICP-17), капітал повинен відповідати структурі та розміру ризиків страхової компанії, включаючи страхові, ринкові, кредитні та операційні ризики [7, pp. 4–15].

Стандарти Solvency II запровадили ризик-орієнтовану модель достатності капіталу, відповідно до якої страховики повинні підтримувати достатній рівень власних коштів для покриття потенційних збитків упродовж 1-го року з довірчою ймовірністю 99,5% [5, pp. 10–18].

Це визначає високі вимоги до оцінювання якості капіталу, підходів до його структурування та забезпечення ліквідності.

Основні особливості управління капіталом страхових компаній:

1. Домінування ризик-орієнтованого підходу. Розмір капіталу визначається рівнем прийнятих ризиків. SCR і MCR (Solvency II) задають пороги, що встановлюють мінімальні обсяги капіталу [5].

2. Необхідність резервування та забезпечення ліквідності. На відміну від банків, страховики формують технічні резерви, які є частиною капітальної системи й забезпечують покриття збитків [9].

3. Переважання власного капіталу в структурі фінансових ресурсів. Для забезпечення стійкості компанії вагомим є обсяг власного капіталу, насамперед статутного та нерозподіленого прибутку [8].

4. Висока залежність від інвестиційної діяльності. Страховики розміщують капітал у фінансові активи, що формує додаткові доходи. Успішність інвестицій впливає на обсяг власних коштів [10].

5. Регуляторна залежність та нагляд НБУ. Регулятор встановлює вимоги до мінімального обсягу капіталу та методики його оцінювання [11].

Джерела формування капіталу страхової компанії поділяються на власні та залучені.

1. Власні джерела:

- Зареєстрований (пайовий) капітал
- Додатковий капітал
- Резервний капітал
- Нерозподілений прибуток

Зареєстрований капітал є первинною формою фінансування страхової компанії і визначає стартову платоспроможність. Нерозподілений прибуток є ключовим джерелом зростання власного капіталу.

2. Залучені джерела:

- Довгострокові кредити
- Субординований борг

- Перестраховання (як механізм мінімізації ризику)

Хоча залучені ресурси відіграють помітну роль у підтриманні ліквідності, їх частка в структурі капіталу має бути обмеженою з огляду на регуляторні вимоги (Solvency II) [5].

Таблиця 1.2

Основні джерела формування капіталу страховика та їх характеристика

Джерело	Характеристика	Переваги	Обмеження
Зареєстрований капітал	Внески власників	Стабільність	Обмежене зростання
Нерозподілений прибуток	Накопичені результати діяльності	Гнучкість	Залежність від прибутковості
Резервний капітал	Кошти на покриття збитків	Фінансова безпека	Лімітування
Додатковий капітал	Емісія, дооцінка активів	Місткість	Нестабільність
Залучений капітал	Кредити, субборг	Ліквідність	Ризикова залежність

Напрями використання капіталу охоплюють:

1. Формування технічних резервів. Виплати страхового відшкодування вимагають адекватних резервів для покриття майбутніх збитків [9].
2. Інвестиційну діяльність. Капітал розміщується в активах – цінних паперах, нерухомості, банківських інструментах для отримання доходу та зміцнення платоспроможності.
3. Операційне забезпечення. Фінансування персоналу, маркетингу, ІТ-структури, продуктів.
4. Покриття збитків і вимог страхувальників. Фінансовий буфер забезпечує стійкість під час несприятливих подій.
5. Стратегічні інвестиції. Розвиток нових напрямів, вихід на регіональні ринки, M&A [10].

Управління капіталом страхової компанії є багатокомпонентним процесом, що включає формування, оптимізацію структури та контроль за використанням капіталу з урахуванням ризиків.

Таблиця 1.3

Основні напрями використання капіталу страховика

Напря́м	Зміст	Очікуваний результат
Резервування	Формування технічних резервів	Платоспроможність
Інвестиції	Розміщення в активи	Дохід
Операційні витрати	Фінансування діяльності	Ефективність
Компенсація збитків	Виплати страхувальникам	Довіра
Стратегічний розвиток	Нові продукти, ринки	Зростання

Вимоги міжнародних стандартів Solvency II та ICP-17 встановлюють високі вимоги до якості власних коштів, визначаючи капітал як ключову гарантію фінансової стійкості й виконання зобов'язань перед страхувальниками.

Джерела формування капіталу охоплюють власні ресурси (статутний капітал, прибуток) та залучені інструменти (кредити, субборг). Напрями використання включають резервування, інвестиції, операційну діяльність та стратегічний розвиток.

Нормативно-правове регулювання капіталу страховиків в Україні будується на комплексі законодавчих та підзаконних актів, спрямованих на забезпечення належного рівня фінансової стійкості, платоспроможності та захисту страхувальників. Базовим нормативним документом є Закон України «Про страхування», який установлює вимоги до мінімального розміру статутного капіталу, його структури, а також визначає механізми державного нагляду у сфері страхових відносин [12]. Крім того, важливе регуляторне значення має Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», який деталізує загальні принципи ринкового регулювання, у тому числі вимоги до достатності капіталу та відповідності його розміру прийнятним ризикам [13].

Важливу роль у регулюванні достатності капіталу відіграють нормативно-правові акти Національного банку України, який із 2020 року є регулятором страхового ринку. Зокрема, методологічну основу капітального нагляду становлять положення НБУ щодо оцінювання платоспроможності, визначення достатності активів і стандартів проведення стрес-тестування. Ці

акти спрямовані на гармонізацію українського законодавства з європейськими нормами, підвищення прозорості діяльності страховиків та забезпечення захисту споживачів фінансових послуг [11]. Наукові праці підкреслюють роль регулятора в упровадженні ризик-орієнтованих підходів до оцінювання структури капіталу, адаптації принципів Solvency II та наближенні оцінювання капітальної адекватності до міжнародних стандартів [14; 15].

На міжнародному рівні фундаментальні стандарти щодо капіталу страховиків регламентує Міжнародна асоціація органів страхового нагляду (IAIS). Зокрема, Принцип ICP-17 визначає вимоги до достатності капіталу, систему його класифікації, методи оцінювання, а також критерії якості капітальних інструментів, що можуть використовуватися для покриття зобов'язань страховика [7]. Ці стандарти відіграють важливу роль у формуванні загальної філософії регулювання капіталу, яка передбачає тісний зв'язок між розміром капіталу та ступенем ризику. У дослідженнях сучасних науковців підкреслюється, що застосування ICP-стандартів сприяє підвищенню фінансової стійкості страховиків та підтриманню стабільності національних страхових ринків [16].

Система Solvency II, що діє в ЄС, запроваджує розширений ризик-орієнтований підхід до регулювання капіталу страховиків. Вона визначає два ключові нормативи – SCR (solvency capital requirement) та MCR (minimum capital requirement), які задають межі достатності капіталу залежно від ризикового профілю. SCR охоплює ринкові, кредитні, страхові та операційні ризики, тоді як MCR визначає абсолютний мінімум власних коштів, необхідних для безпечної діяльності страховика [5]. Наукові дослідження доводять, що Solvency II сприяє зміцненню капітальної структури страховиків, підвищує оперативність ризик-менеджменту та стимулює впровадження сучасних інструментів оцінювання ризиків [17].

Нормативно-правове регулювання капіталу є невід'ємною частиною формування довіри до страхового ринку. Його ефективність визначається здатністю забезпечити прозоре функціонування страховиків, запобігати їхній

неплатоспроможності та мінімізувати ризики для страхувальників. Актуальні наукові дослідження наголошують на необхідності посилення адаптації українських нормативів до вимог Solvency II, удосконалення системи нагляду та розвитку методик оцінювання ризику [18]. Удосконалення законодавчої бази в напрямі гармонізації з міжнародними стандартами є важливою умовою забезпечення стабільності страхового сектору, підвищення його інвестиційної привабливості та розширення участі в глобальних фінансових потоках.

Серед нових змін в страховиків щодо формування їхнього капіталу передбачено: «Мінімальний розмір статутного капіталу: для страховиків non-life – 32 млн грн.; для страховиків життя, а також компаній зі страхування відповідальності, кредитів, поруки та перестраховування – 48 млн грн.; страховики повинні дотримуватися вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу. Вимоги до платоспроможності: запроваджуються два підходи (Спрощений (Solvency I) – застосовується до всіх страховиків на перехідний період; Базовий (Solvency II) – для страховиків життя, компаній із ліцензіями на страхування відповідальності, кредитів, поруки та великих страхових компаній; нові вимоги до капіталу вводитимуться поступово; протягом перших трьох років усі страховики повинні відповідати вимогам платоспроможності за спрощеним підходом» [23].

Національний банк України змінює вимоги до методики оцінювання активів і зобов'язань для розрахунку регулятивного капіталу страховика.

Зокрема, зміни до Положення про визначення методики оцінки активів і зобов'язань страховика передбачають: «встановлення процедури перевірки Національним банком застосованої страховиком вартості об'єкта нерухомого майна для розрахунку регулятивного капіталу та наслідки ненадання страховиком документів для здійснення такої перевірки у вигляді застосування нульової вартості відповідного об'єкта; розширення вимог до суб'єктів оціночної діяльності, зокрема щодо наявності в них досвіду та бездоганної професійної репутації, що підтверджується відсутністю порушень вимог нормативно-правових актів у сфері оціночної діяльності та негативних рецензій

на складені суб'єктами оціночної діяльності звіти про оцінку шляхом звернення до Фонду державного майна України та Національного банку; уточнення щодо визначення вартості ОВДП та ОЗДП для розрахунку регулятивного капіталу з урахуванням накопиченого купонного доходу; визначення страховиком у внутрішніх документах виду даних, які він використовує під час визначення вартості ОЗДП для розрахунку регулятивного капіталу» [23].

Серед головних нововведень в правових документах, які стосуються регулювання капіталу страховиків визначено: 1) перехід від простих нормативів капіталу до ризик-орієнтованого підходу, коли розрахунок капіталу залежить від розміру, профілю ризиків, класу страхування; 2) визначення чітких формул для розрахунку капіталу (КPlife + КPnon-life), а також механізмів контролю та додаткових вимог до капіталу; 3) обмеження щодо активів, які можуть використовуватись страховиком для покриття технічних резервів – підвищено вимоги якості активів; 4) підсилена роль Нацбанку як наглядового органу: він встановлює додаткові вимоги до капіталу, може вимагати корекцію капіталу, контролює відповідність; 5) вплив воєнного стану: враховано потребу підвищеної стійкості страховиків, можливість введення додаткових нормативів чи часових пільг (перехідних періодів) для виконання нових вимог.

Висновки до розділу 1

1. Сутність капіталу страховика полягає не лише в його трактуванні як сукупності фінансових ресурсів, а й у розумінні його як інструмента забезпечення страхового захисту, формування резервів та покриття прийнятих ризиків. Він виступає економічною основою перерозподільних процесів у страхуванні, дозволяючи трансформувати ризики великої кількості страхувальників у стабільні фінансові потоки. Завдяки цьому капітал набуває властивостей гарантійного та стабілізаційного механізму, що дає змогу страховикам ефективно функціонувати на конкурентному ринку, виконувати

довгострокові зобов'язання та підтримувати довіру клієнтів. Сучасні підходи до регулювання, зокрема стандарти Solvency II та вимоги НБУ, підкреслюють необхідність формування достатнього та збалансованого капіталу, який відповідає ризиковому профілю страховика. Це свідчить про ключову роль ефективного управління капіталом у забезпеченні стабільності страхового ринку та підвищенні конкурентоспроможності його учасників.

2. Управління капіталом страхової компанії – це комплексний процес, що охоплює формування, структурування, використання та контроль фінансових ресурсів з урахуванням ризикового профілю страховика та умов функціонування ринку. Специфіка страхового капіталу обумовлена тим, що він водночас забезпечує виконання зобов'язань перед страхувальниками, формує основу для покриття ризиків і виступає джерелом інвестиційної активності компанії. Ефективне управління капіталом передбачає оптимізацію його структури за рахунок поєднання власного й залученого капіталу, підтримання достатності капіталу для забезпечення платоспроможності, а також диверсифікацію інвестицій з урахуванням вимог до ліквідності та стійкості. Аналіз сучасних практик засвідчує поступовий перехід українських страховиків до ризик-орієнтованих моделей управління капіталом, що передбачають оцінювання та покриття ризиків залежно від їхнього рівня, що відповідає міжнародним стандартам Solvency II та підходам IAIS.

3. Нормативно-правове регулювання управління капіталом страховиків в Україні зазнало суттєвих трансформацій, що пов'язані з імплементацією європейських регуляторних вимог та посиленням ролі Національного банку України. Прийняття нових положень щодо системи управління страховика, забезпечення платоспроможності та вимог до інвестиційної діяльності спрямоване на підвищення прозорості діяльності, удосконалення системи внутрішнього контролю та підвищення якості капіталу. Установлені вимоги до структури та достатності капіталу, обмеження щодо використання активів для покриття технічних резервів, а також підвищений контроль за корпоративним управлінням сприяють зміцненню фінансової стійкості страховиків.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ СТРАХОВИКІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз динаміки обсягу і структури капіталу ПрАТ «Страхова компанія «УНІКА»

Аналіз капіталу страховика є вкрай актуальним у сучасних умовах функціонування страхового ринку, оскільки капітал виступає головним індикатором фінансової стійкості, платоспроможності та здатності компанії виконувати зобов'язання перед страхувальниками. В Україні з 2023 р. розпочалася глибока трансформація системи регулювання страхового ринку, що зумовлено імплементацією нових вимог НБУ, гармонізованих із принципами Solvency II та стандартами IAIS. У цих умовах оцінювання обсягу та структури капіталу набуває особливого значення, адже регулятор посилює вимоги до якості власних коштів, ризик-орієнтованих підходів до формування капіталу, дотримання нормативів платоспроможності та збалансованості інвестиційної діяльності. Зростаючі ризики, пов'язані з воєнним станом, макроекономічними коливаннями та волатильністю фінансових ринків, додатково підкреслюють потребу у ретельному аналізі капіталу, що дозволяє своєчасно виявляти слабкі місця, обґрунтовувати оптимальні управлінські рішення й забезпечувати стабільність страховика в умовах невизначеності.

Проаналізуємо обсяг і структуру власного капіталу ПрАТ «СК «УНІКА» за 2022-2024 рр. (табл. 2.1).

За 2022–2024 рр. власний капітал зріс на 920 065 тис. грн (+74,14%). Річні прирости майже дорівнюють загальному сукупному доходу за відповідні роки (454 617 тис. грн у 2023 р. та 465 448 тис. грн у 2024 р.). Це є позитивною динамікою, що свідчить про нарощування фінансової надійності страховика.

Таблиця 2.1

**Динаміка обсягу власного капіталу ПрАТ «СК «УНІКА»
за 2022-2024 рр. (тис. грн)***

Рік	Власний капітал на кінець року	Абс. приріст, тис. грн	Темп зростання, %
2022	1 241 056	—	—
2023	1 695 673	+454 617	+36,63%
2024	2 161 121	+465 448	+27,45%

*Складено за: Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2023-2024 рр. ПрАТ «СК «УНІКА» [24-25]

Після складного 2022 р. страхова компанія демонструє дворічне стабільне зростання капіталу: +36,6% у 2023 р. та +27,5% у 2024 р. Капітал збільшується переважно за рахунок прибутку звітного періоду (412,7 млн грн у 2023 р. та 433,6 млн грн у 2024 р.) й позитивного іншого сукупного доходу. Це безпосередньо відображено у звіті про сукупний дохід страховика.

Розглянемо структуру власного капіталу СК «УНІКА» за 2022-2024 рр. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Динаміка структури власного капіталу ПрАТ «СК «УНІКА»
за 2022-2024 рр. (тис. грн)**

Стаття капіталу	2022	2023	Темп приросту 2023/2022, %	2024	Темп приросту 2024/2023, %
Зареєстрований капітал	155 480	155 480	0,0	155 480	0,0
Емісійний дохід	35 787	35 787	0,0	35 787	0,0
Резерв переоцінки цінних паперів	9 726	55 378	+469,3	86 312	+55,9
Резерв переоцінки страхових контрактів	2 148	-1 636	-176,2	-736	+55,0
Нерозподілений прибуток	1 037 915	1 450 664	+39,8	1 884 278	+29,8
Власний капітал, всього	1 241 056	1 695 673	+36,6	2 161 121	+27,5

*Складено за: Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2023-2024 рр. ПрАТ «СК «УНІКА» [24-25]

Власний капітал «УНІКА» має яскраво виражений прибутковий профіль: частка нерозподіленого прибутку зросла з 83,6% (2022) до 87,2% (2024). Постійною залишається фіксована база – зареєстрований капітал 155,5 млн грн і емісійний дохід 35,8 млн грн (сукупно близько 8,8% у 2024 р.). Поступове нарощування резерву переоцінки цінних паперів (із 9,7 млн до 86,3 млн грн) вказує на поліпшення ринкової вартості портфеля боргових інструментів та/або зниження дохідностей (зростання цін) у гривневому сегменті, тоді як резерв за страховими контрактами у 2023–2024 рр. має невелике від’ємне значення, що технічно зменшує капітал, але є несуттєвим за масштабом.

Отже, в 2024 р. прибуток за рік зростає на 433,6 млн грн при зростанні доходів від страхування до 3,58 млрд грн (+22,8% р/р), що характеризує приріст нерозподіленого прибутку. Збільшується і чистий результат від інвестиційної діяльності в 2024 р. до 405,4 млн грн (проти 307,7 млн у 2023 р.), що призвело до нарощування капіталу. Таким чином, перехід на ризик-орієнтовану модель нагляду (нові положення НБУ щодо платоспроможності й інвестицій активів) стимулює більш консервативну структуру активів і підтримку прийняттого рівня регулятивного капіталу (>120% від вимог).

Структура власного капіталу ПрАТ «СК «УНІКА» у 2022–2024 рр. демонструє чітку тенденцію до переважання нерозподіленого прибутку, частка якого послідовно підвищувалася:

- у 2022 р. — 83,63%,
- у 2023 р. — 85,55%,
- у 2024 р. — 87,19%.

Це свідчить про те, що компанія переважно використовує внутрішні джерела фінансування, не здійснюючи суттєвих докапіталізацій та не емітуючи додаткових власних цінних паперів. Така політика забезпечує більшу фінансову незалежність, знижує вразливість до зовнішніх шоків і створює основу для стійкого зростання.

Частка зареєстрованого капіталу скорочується відносно загальної структури (з 12,53% у 2022 р. до 7,19% у 2024 р.), що зумовлено переважанням

темрів приросту нерозподіленого прибутку. Емісійний дохід у структурі капіталу залишається стабільним, але його частка також зменшується (з 2,88% до 1,66%), оскільки компанія не залучала додаткових власних інвестицій за рахунок зовнішніх власників. Це підтверджує висновок, що капіталізація відбувається здебільшого завдяки операційній та інвестиційній діяльності.

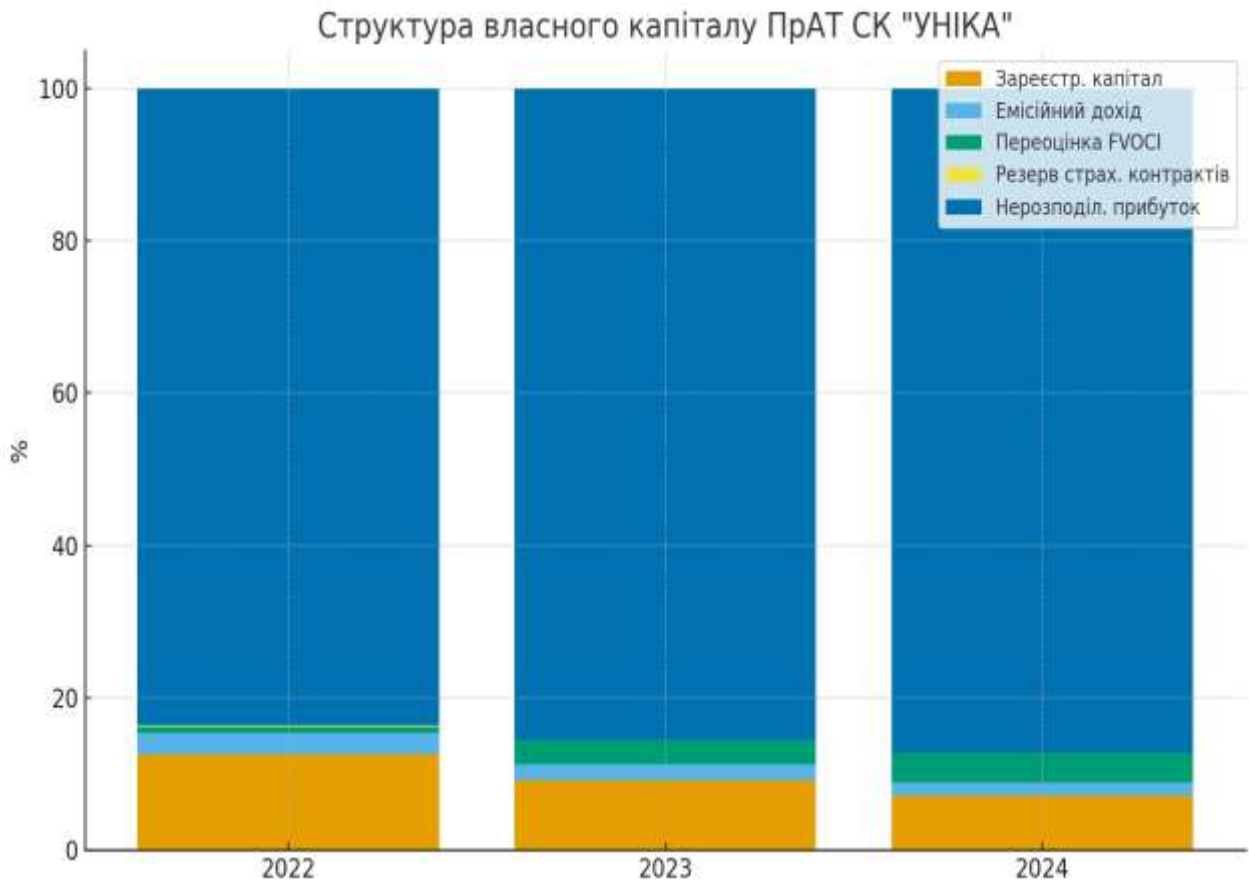

Рис. 2.1. Динаміка структури власного капіталу СК «УНІКА» за 2022-2024 рр.

Важливу роль відіграє зростання резерву переоцінки фінансових інструментів (FVOCI) – його частка зросла з 0,78% у 2022 р. до 3,99% у 2024 р. Така динаміка відображає позитивну переоцінку портфеля інвестицій, що, з одного боку, зміцнює капітал, а з іншого – демонструє ефективність інвестиційної політики страховика. Натомість невеликий та нестабільний вклад резерву переоцінки страхових контрактів (коливання між +0,17% та -0,03%) має несуттєвий вплив на загальну структуру.

Загалом, структура капіталу компанії свідчить про високу прибутковість, надійну фінансову базу та помірно-консервативну інвестиційну стратегію, що дозволяє забезпечувати зростання без додаткового зовнішнього фінансування. Такий профіль капіталу відповідає вимогам НБУ щодо платоспроможності страховиків та відображає адаптацію компанії до сучасних регуляторних підходів Solvency II-типу.

Власний капітал ПрАТ «СК «УНІКА» протягом 2022–2024 рр. демонструє стаке й суттєве зростання: +36,6% у 2023 р., +27,5% у 2024 р. Загальний приріст за два роки становить +74,1%, що відображає ефективність операційної та інвестиційної діяльності, а також виважену політику управління капіталом.

Основною складовою капіталу є нерозподілений прибуток, який зріс: у 2023 р. — +39,8%, у 2024 р. — +29,8%. Його частка зросла з 83,6% у 2022 р. до 87,2% у 2024 р., що вказує на самофінансування розвитку компанії, сталі доходи від страхових операцій та інвестицій, а також помірну політику щодо виплат дивідендів.

Зареєстрований капітал (155,48 млн грн) та емісійний дохід (35,8 млн грн) залишаються незмінними протягом трьох років. Це свідчить про відсутність докапіталізації або додаткових емісій, а отже, **усе** зростання капіталу забезпечено виключно прибутком компанії та переоцінкою інвестицій.

Резерв FVOCI зріс у 2023 р. на +469,3%, а у 2024 р. – ще на +55,9%. Це означає: зростання ринкової вартості портфеля боргових інструментів, сприятливі тенденції на фондовому ринку, ефективне інвестування коштів страховика.

Зростання капіталу «УНІКА» зумовлено внутрішніми джерелами – прибутком та переоцінкою інвестицій. Компанія дотримується консервативної структури капіталу, без залучення зовнішніх ресурсів. Динаміка капіталу демонструє сильні позиції та фінансову стійкість, узгоджені з підвищеними вимогами НБУ (2023–2024 рр.) до ризик-орієнтованого управління капіталом і

платоспроможності. Показники відображають стабільну бізнес-модель, здатну генерувати прибуток навіть в умовах економічної невизначеності.

Зауважимо, що структурі ресурсів страховика певне місце займають зобов'язання. При цьому зауважимо, що у фінансовій звітності чітко виокремлено капітал у вигляді власного капіталу та зобов'язання. Проаналізуємо динаміку обсягу та структури зобов'язань в ПрАТ «Страхова компанія «УНІКА» за 2022-2024 рр. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка обсягу зобов'язань ПрАТ «Страхова компанія «УНІКА» за 2022-2024 рр. (тис. грн)*

Рік	Усього зобов'язань	Темп зміни, %
2022	1 968 000*	–
2023	2 292 000	+16.5%
2024	2 564 000	+11.9%

*Складено за: Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2023-2024 рр. ПрАТ «СК «УНІКА» [24-25]

Протягом 2022–2024 рр. зобов'язання ПрАТ «СК «УНІКА» демонстрували стійку тенденцію до зростання. У 2023 році вони збільшилися на 16,5%, а в 2024 р. – ще на 11,9%, досягнувши орієнтовно 2,56 млрд грн.

Основним драйвером зростання стали зобов'язання за страховими контрактами, частка яких у структурі досягла 86,1% у 2024 р. (табл. 2.4, рис. 2.2). Їх збільшення пов'язане з розширенням страхового портфеля, зокрема збільшенням обсягу валових премій, у т.ч. за договорами авто- та майнового страхування, а також з підвищенням обсягу резервів згідно з вимогами МСФЗ 17.

Інші зобов'язання демонструють тенденцію до скорочення у 2023–2024 рр. при стабілізації операційної діяльності та оптимізації кредиторської заборгованості. Зростання зобов'язань корелює з підвищенням обсягу страхових премій та розширенням клієнтської бази, що прямо відображає поступове відновлення страхового ринку України в контексті економічної адаптації до воєнних ризиків. У 2024 р. вплив МСФЗ 17 став очевидним: оцінка

зобов'язань стала більш консервативною, що привело до збільшення відрахувань у технічні резерви.

Таблиця 2.4

**Динаміка структури зобов'язань ПрАТ «СК «УНІКА»
за 2022-2024 рр. (тис. грн)**

Показник	2022	2023	2024	2023/2022, %	2024/2023, %
Зобов'язання за страховими контрактами	1 574 000	1 902 000	2 208 000	+20.8%	+16.1%
Інші зобов'язання	394 000	390 000	356 000	-1.0%	-8.7%
Усього зобов'язань	1 968 000	2 292 000	2 564 000	+16.5%	+11.9%

*Складено за: Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2023-2024 рр. ПрАТ «СК «УНІКА» [24-25]

Виокремимо основі тенденції щодо динаміки зобов'язань страховика: зростання зобов'язань підтверджує розширення страхового портфеля та активний розвиток компанії; переважання страхових зобов'язань свідчить про високу частку довгострокових обов'язків перед страхувальниками та зростання навантаження на капітал; зменшення інших зобов'язань означає оптимізацію операційних розрахунків та управління боргом; поглиблення вимог до оцінки страхових зобов'язань призвело до їх збільшення та більшої прозорості обліку.

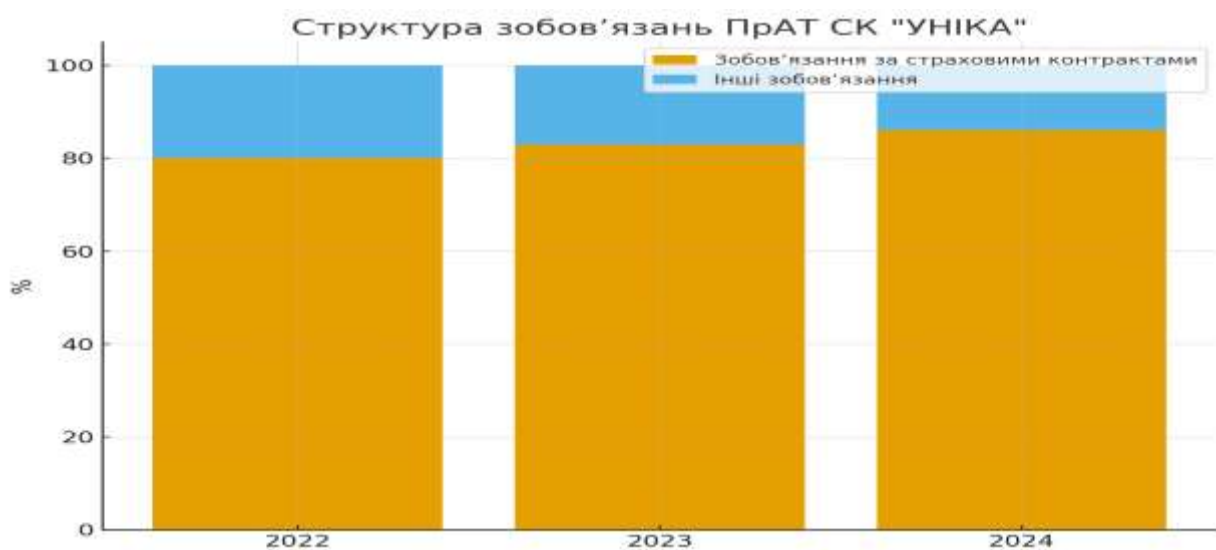

Рис. 2.2. Динаміка структури зобов'язань ПрАТ СК «УНІКА» за 2022-2024 рр.

Структура зобов'язань ПрАТ «СК «УНІКА» у 2022–2024 рр. демонструє стабільну та чітко виражену динаміку: домінування зобов'язань за страховими контрактами, частка яких поступово зростає. У 2022 році їх питома вага становила близько 80%, у 2023 році – 83%, а у 2024 році – вже 86,1%. Це свідчить про поступове нарощення страхового портфеля компанії та збільшення обсягів страхових резервів, сформованих відповідно до МСФЗ 17. Така динаміка є характерною для компаній із домінуючою операційною діяльністю, орієнтованою на страхові продукти з довгостроковими зобов'язаннями.

Водночас відзначається зменшення частки інших зобов'язань: з 20% у 2022 році до 13,9% у 2024 році. Скорочення цієї статті свідчить про підвищення ефективності управління короткостроковою кредиторською заборгованістю та розрахунками з контрагентами. Така тенденція демонструє поступову оптимізацію структури зобов'язань, зниження залежності від зовнішніх неоптимальних джерел фінансування, а також ефективний контроль за операційними платежами.

Отримані результати загалом відображають стабільний розвиток страхової компанії та її здатність підтримувати високу якість страхових резервів.

Поступове зростання частки зобов'язань за страховими контрактами та одночасне зниження інших зобов'язань підкреслює підвищену концентрацію на основній діяльності та ефективне управління фінансовими потоками. Це також свідчить про покращення довіри страхувальників та зміцнення ринкових позицій компанії в умовах макроекономічної нестабільності та воєнних ризиків в Україні.

Проаналізуємо динаміку співвідношення власного капіталу та зобов'язань за 2022-2024 рр. (рис. 2.3).

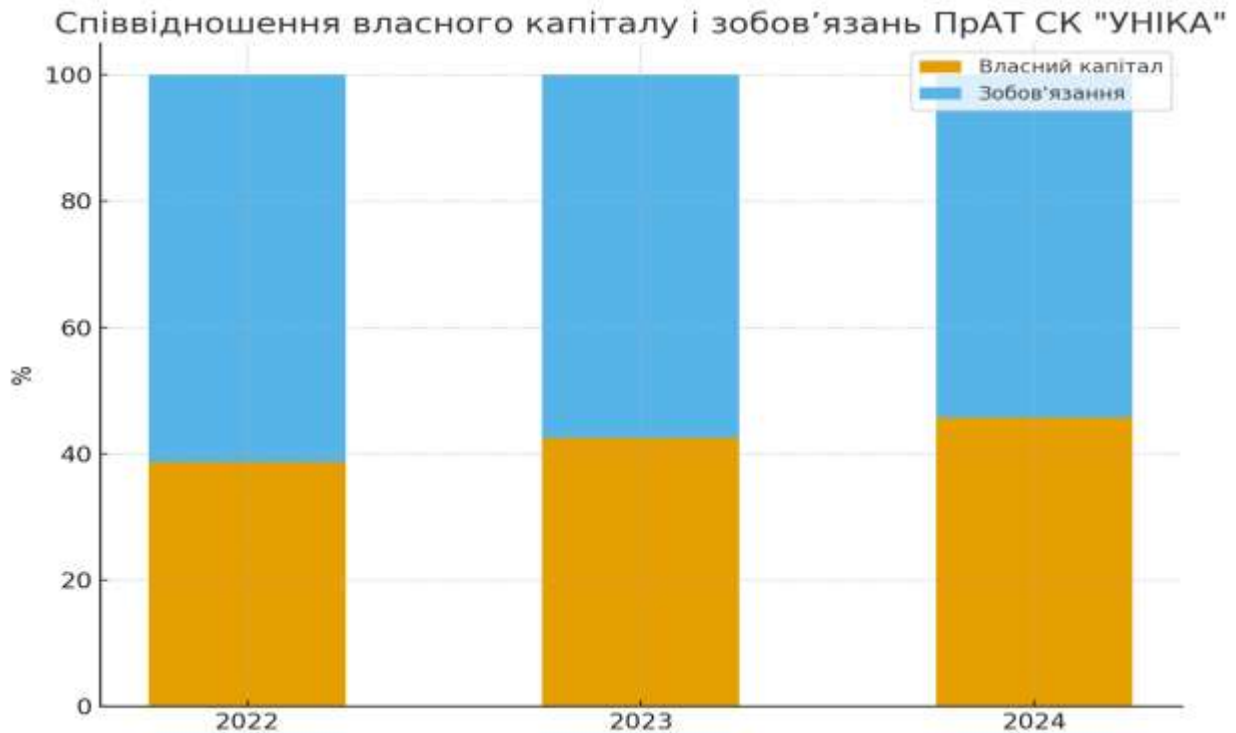

Рис. 2.3. Динаміка структури власного капіталу та зобов'язань в пасиві балансу ПрАТ СК «УНІКА» за 2022-2024 рр.

Співвідношення власного капіталу та зобов'язань у пасиві балансу ПрАТ «СК «УНІКА» у 2022–2024 рр. демонструє чітку позитивну динаміку на користь зростання частки власного капіталу. У 2022 році частка власного капіталу становила близько 38,7%, тоді як частка зобов'язань – 61,3%. Така структура є типовою для страхових компаній, які за своєю природою мають високий рівень страхових зобов'язань. Водночас така частка капіталу свідчить про достатню забезпеченість власними ресурсами та здатність поглинати ризики.

У 2023 році частка власного капіталу зросла до 42,5%, водночас зобов'язання зменшили свою відносну вагу до 57,5%. Це зростання було насамперед зумовлено збільшенням нерозподіленого прибутку та позитивним іншими сукупним доходом, зокрема від переоцінки фінансових інструментів, що свідчить про ефективне управління інвестиційним портфелем. Темпи приросту капіталу випереджали темпи зростання зобов'язань, що сприяло

покращенню стійкості балансу та підвищенню фінансової автономії страховика.

У 2024 році позитивна тенденція збереглася: частка власного капіталу зросла до 45,7%, тоді як частка зобов'язань скоротилась до 54,3%. Таке співвідношення є сприятливим з точки зору фінансової стійкості, адже свідчить про зміцнення резервної бази та здатність компанії самостійно покривати ризики без істотного залучення зовнішніх ресурсів. Нарощення частки капіталу є особливо важливим у контексті сучасних вимог регулятора (НБУ), що гармонізовані з підходами Solvency II, відповідно до яких власний капітал є ключовим елементом забезпечення платоспроможності та захисту інтересів страхувальників. Таким чином, динаміка співвідношення пасивів балансу свідчить про ефективну політику управління капіталом і зобов'язаннями та сприяє зміцненню довіри клієнтів і партнерів.

2.2. Оцінка ефективності використання капіталу СК «УНІКА»

Ефективність використання капіталу є ключовим чинником забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності страхової компанії. У сучасних умовах функціонування страхового ринку, що характеризуються підвищеним рівнем ризиків, зростанням вимог регулятора та конкурентним тиском, оцінка ефективності управління капіталом дає змогу визначити, наскільки раціонально компанія використовує наявні фінансові ресурси, чи достатній рівень капіталізації для покриття ризиків та розширення бізнесу. Особливо актуально це в контексті впровадження в Україні ризик-орієнтованої моделі регулювання (Solvency II-подібний підхід), що підвищує вимоги до прозорості, достатності та продуктивності капіталу.

Систематичне оцінювання ефективності дає можливість:

- виявляти сильні та слабкі сторони механізмів управління капіталом;
- розробляти коригувальні заходи з урахуванням ризиків;
- визначати рівень інвестиційної спроможності страховика;

- підвищувати фінансову результативність діяльності;
- забезпечувати захист інтересів страхувальників.

Оцінювання ефективності використання капіталу здійснюється за допомогою поєднання фінансових, ринкових та ризик-орієнтованих методичних підходів. Найпоширенішими є:

1. Коефіцієнтний аналіз – базується на розрахунку відносних показників, які характеризують прибутковість, ліквідність, достатність капіталу та ефективність операцій.
2. Аналіз динаміки – передбачає оцінку змін у часі, що дає можливість виявити тенденції та причини відхилень.
3. Ризик-орієнтований підхід (Solvency II/НБУ) – визначає здатність капіталу покривати ризики, включаючи SCR/MCR.
4. Порівняльний аналіз (бенчмаркінг) – порівняння з результатами інших страховиків або середньоринковими показниками.
5. Аналіз ефективності інвестиційного портфеля – оцінка здатності капіталу генерувати інвестиційний дохід з урахуванням ризику.

У практиці страхових компаній найбільш використовуваними є показники прибутковості капіталу (ROE), достатності капіталу, мультиплікатор капіталу, коефіцієнт покриття страхових резервів, а також рентабельність інвестицій.

Розрахуємо показники ефективності використання капіталу СК «УНІКА» за 2022–2024 рр. та визначимо основні тенденції змін.

Отримані результати свідчать, що рентабельність власного капіталу (ROE) СК «УНІКА» протягом 2022–2024 рр. зберігалася на високому рівні, незважаючи на поступове зниження з 28,2% у 2022 р. до 20,1% у 2024 р. Це вказує на здатність компанії генерувати істотний прибуток із кожної гривні власного капіталу, що є позитивною характеристикою з погляду ефективності використання внутрішніх ресурсів. Зниження ROE зумовлено тим, що зростання власного капіталу випереджає темпи приросту прибутку, однак у

стратегічній перспективі це свідчить про підвищення фінансової стійкості та платоспроможності.

Таблиця 2.5

Показники оцінювання ефективності використання капіталу страховика

№	Показник	Формула	Економічна суть
1	ROE — рентабельність власного капіталу	$\text{ЧП} / \text{ВК} \times 100\%$	Відображає здатність власного капіталу приносити прибуток
2	ROA — рентабельність активів	$\text{ЧП} / \text{Акт} \times 100\%$	Характеризує загальну ефективність використання активів
3	Коефіцієнт фінансової автономії	$\text{ВК} / \text{Акт} \times 100\%$	Визначає рівень фінансової незалежності від зовнішніх джерел
4	Коефіцієнт фінансового левериджу	$\text{Зоб} / \text{ВК}$	Показує залежність від позикових джерел
5	SCR coverage ratio	$\text{ВК} / \text{SCR} \times 100\%$	Оцінює здатність капіталу покривати ризики згідно Solvency-підходу
6	Комбінований коефіцієнт (Combined ratio)	$(\text{СВ} + \text{ВО}) / \text{ПП}$	Характеризує ефективність операційної діяльності
7	Рентабельність інвестицій (ROI)	$\text{ІнвД} / \text{ІнвКап} \times 100\%$	Відображає ефективність розміщення інвестиційного капіталу
8	Коефіцієнт покриття резервів	$\text{ВК} / \text{ТР}$	Відображає достатність капіталу для покриття технічних резервів

ЧП — чистий прибуток;

ВК — власний капітал;

Акт — активи;

Зоб — зобов'язання;

СВ — страхові виплати;

ВО — витрати на ведення справи;

ПП — страхові премії;

SCR — капітал, необхідний для покриття ризиків;

ТР — страхові технічні резерви.

Рентабельність активів (ROA) демонструє схожу тенденцію до помірному зниження: з 10,9% у 2022 р. до 9,2% у 2024 р. З огляду на те, що страховики мають значну частку технічних резервів у структурі пасивів та обмеженість у високодохідних інвестиціях, такий рівень рентабельності є збалансованим і свідчить про збереження стабільної операційної ефективності. Водночас ROA залишається досить високим порівняно з середньоринковими значеннями, що підтверджує конкурентні переваги компанії в частині управління активами.

Таблиця 2.6

**Показники ефективності використання капіталу ПрАТ «СК «УНІКА» у
2022–2024 рр.***

Рік	Власний капітал, тис. грн	Зобов'язання, тис. грн	Активи, тис. грн	Чистий прибуток, тис. грн	ROE, %	ROA, %	Коеф. автономії, %	Леверидж (зоб./кап.)
2022	1 241 056	1 968 000	3 209 056	350 000	28,20	10,91	38,67	1,59
2023	1 695 673	2 292 000	3 987 673	412 700	24,34	10,35	42,52	1,35
2024	2 161 121	2 564 000	4 725 121	433 600	20,06	9,18	45,74	1,19

*Розраховано за: Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2023-2024 рр. ПрАТ «СК «УНІКА» [24-25]

ROE — рентабельність власного капіталу

ROA — рентабельність активів

Коеф. автономії = ВК/Активи

Леверидж = Зобов'язання / ВК

Показник фінансової автономії (частка власного капіталу в активах) зріс із 38,7% у 2022 р. до 45,7% у 2024 р., що свідчить про поступове зниження залежності від зовнішніх джерел фінансування. Така динаміка є позитивною характеристикою фінансової стійкості, адже збільшення частки власного капіталу формує потужніший захисний буфер та знижує ймовірність неплатоспроможності в умовах зростаючих ризиків. Відповідно, коефіцієнт фінансового левериджу зменшився з 1,59 до 1,19, що означає скорочення співвідношення зобов'язань до капіталу та підтверджує перехід до більш консервативної моделі управління ризиками.

Таким чином, оцінка ефективності використання капіталу СК «УНІКА» засвідчує поєднання високої прибутковості та зростання фінансової стійкості. Незначне зниження показників рентабельності зумовлено випереджальним приростом капіталу, що є закономірним у період адаптації до підвищених регуляторних вимог (зокрема, МСФЗ 17 та Solvency II-подібних підходів НБУ). Отримані результати свідчать про ефективне використання капіталу, належну диверсифікацію активів і здатність компанії підтримувати стабільну прибутковість в процесі зростання зобов'язань за страхуванням, що формує позитивну основу для довгострокового розвитку.

Ефективність використання власного капіталу є ключовим критерієм оцінювання фінансової результативності страхової компанії, оскільки відображає спроможність залучених ресурсів генерувати прибуток, забезпечувати виконання зобов'язань перед страхувальниками та підтримувати конкурентні переваги. На основі розрахованих показників діяльності ПрАТ «СК «УНІКА» за 2022–2024 рр. можна відзначити стійку позитивну динаміку в контексті високої рентабельності капіталу та поступового зміцнення власної капітальної бази.

Незважаючи на виклики воєнного стану, зниження економічної активності та зростання ризиковості страхового сектора, компанія продемонструвала здатність не лише зберігати операційну ефективність, а й збільшувати показники капіталізації. Це свідчить про надійну бізнес-модель, адаптовану до сучасних регуляторних стандартів, зокрема вимог Національного банку України щодо забезпечення достатності капіталу, управління ризиками та формування страхових резервів.

У 2022 році ROE становив 28,2%, що є високим показником для страхового сектора й свідчить про значну прибутковість діяльності. Високе значення пояснюється доволі помірною базою власного капіталу та стабільними доходами від основної діяльності.

У 2023 році ROE знизився до 24,3%, а в 2024 році – до 20,1%. Серед ключових причин зменшення рентабельності можна виокремити: випереджальний приріст власного капіталу над динамікою чистого прибутку; зміни у методології обліку відповідно до МСФЗ 17, що вплинули на оцінку фінансових результатів; підвищення обсягу страхових резервів для покриття зобов'язань.

Попри тенденцію до зниження, ROE СК «УНІКА» залишається на рівні, вищому за середньоринковий, що свідчить про конкурентні позиції компанії. Зниження рентабельності в умовах нарощення капіталу узгоджується зі стратегією довгострокової стійкості та є позитивним у контексті ризик-орієнтованого регулювання.

Рентабельність активів у 2022 році становила 10,9%; у 2023 році – 10,35%, а в 2024 році – 9,18%. Зниження ROA є логічним наслідком зростання активів у структурі балансу за рахунок збільшення капітальної бази та страхових резервів. Водночас рівень ROA значно перевищує середні показники по ринку, що в умовах воєнних ризиків є вагомою перевагою.

Показник ROA у 2024 році на рівні понад 9% підтверджує, що компанія зберігає високу ефективність функціонування, вміло управляючи активами, зокрема щодо розміщення інвестицій та формування страхових резервів. Зауважимо, що для страхового ринку, де активи переважно формуються за рахунок зобов'язань, ROA понад 5% уже вважається досить ефективним.

Показник автономії має позитивну динаміку: 38,7% у 2022 р., 42,5% у 2023 р., 45,7% у 2024 р. Це свідчить про зростання частки власного капіталу в загальному обсязі активів, тобто зменшення залежності від зобов'язань і підвищення стійкості страховика. Поступове зростання показника демонструє зниження ризиковості балансу, що позитивно оцінюється відповідно до вимог Solvency II-подібної моделі регулювання.

Для страхового сектору коефіцієнт автономії понад 30% вважається прийнятним, а понад 40% – позитивним. Таким чином, СК «УНІКА» у 2024 році демонструє рівень капіталізації вище середнього, що підвищує захист страхувальників.

Показник левериджу (зобов'язання/капітал) за період: 1,59 в 2022 р., 1,35 в 2023 р., 1,19 в 2024 р. Зниження цього показника свідчить про: зменшення залежності від позикових джерел; зміцнення позицій капіталу у балансі; підвищення стійкості до ризиків. Для страхового ринку значення левериджу від 1 до 2 вважається оптимальним. У 2024 році показник СК «УНІКА» становить 1,19, що є цілком прийнятним і відображає помірну ризиковість фінансової структури.

Сучасні вимоги НБУ щодо платоспроможності страховиків зорієнтовані на: достатність власного капіталу; формування ризик-орієнтованих резервів; дотримання коефіцієнтів капітального покриття. Із цієї позиції СК «УНІКА»

демонструє: високий рівень капіталізації; зменшення залежності від зобов'язань; стабільну рентабельність діяльності.

Ці фактори забезпечують відповідність страховика підвищеним вимогам, а також створюють підґрунтя для довгострокового розвитку, інноваційного оновлення продуктового портфеля та розширення корпоративного сегмента.

Таким чином, оцінка ефективності використання капіталу СК «УНІКА» за 2022–2024 рр. свідчить про: високу прибутковість капіталу та активів; поступове зростання капіталізації; зниження рівня фінансового ризику; відповідність регуляторним вимогам.

Компанія формує стратегічно збалансовану структуру пасивів, підвищуючи стійкість до ринкових та інвестиційних ризиків. Це створює сприятливі умови для розвитку страхового портфеля, розширення присутності на ринку та підвищення довіри клієнтів.

Проведений аналіз свідчить, що ПрАТ «СК УНІКА» демонструє високу ефективність використання капіталу в поєднанні зі зміцненням фінансової стійкості. Незважаючи на поступове зниження показників ROE та ROA у 2022–2024 рр., їх рівень залишається достатньо високим порівняно з середньоринковими значеннями, що підтверджує стабільну здатність компанії генерувати прибуток. Показник фінансової автономії зростає, що відображає випереджальне нарощення власного капіталу відносно зобов'язань та формування міцнішої фінансової бази. Паралельне зменшення коефіцієнта фінансового левериджу свідчить про зниження залежності від зовнішніх джерел, що підвищує здатність страховика протистояти ризикам у нестабільних економічних умовах.

Сукупність таких тенденцій вказує на ефективну політику управління капіталом, яка відповідає сучасним регуляторним вимогам та забезпечує достатній рівень захисту інтересів страхувальників. Компанія демонструє здатність збалансовано поєднувати прибутковість і консервативність, формуючи сприятливі передумови для подальшого розвитку. Удосконалення інвестиційної діяльності, дотримання вимог з управління ризиками, а також

стабільне нарощення власного капіталу створюють основу для зростання операційної ефективності та зміцнення конкурентних позицій на страховому ринку України.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз динаміки та структури власного капіталу і зобов'язань ПрАТ «СК «УНІКА» за 2022–2024 рр. засвідчив стабільне зміцнення фінансової бази страховика шляхом випереджального зростання власного капіталу порівняно зі зобов'язаннями, що відобразилося у підвищенні частки капіталу в пасиві балансу з 38,7% до 45,7%. Основним чинником приросту стали нерозподілений прибуток та позитивні результати переоцінки фінансових інструментів, що свідчить про ефективність операційної та інвестиційної діяльності компанії. Водночас зобов'язання демонструють помірне зростання, переважно за рахунок збільшення страхових резервів відповідно до вимог МСФЗ 17, тоді як частка інших зобов'язань знижується. Загалом виявлені тенденції свідчать про підвищення здатності страховика забезпечувати виконання зобов'язань перед страхувальниками, що є ключовою умовою його конкурентоспроможності.

2. Оцінка ефективності використання капіталу ПрАТ «СК «УНІКА» за 2022–2024 рр. засвідчила позитивну динаміку зміцнення фінансової стійкості. Незважаючи на помірне зниження рентабельності капіталу та активів, їх значення залишаються на високому рівні, що свідчить про здатність компанії стабільно генерувати прибуток в умовах зростання страхових резервів і капітальної бази. Підвищення частки власного капіталу та зниження рівня фінансового левериджу вказують на посилення фінансової незалежності та зниження ризиків, що є важливим для відповідності сучасним регуляторним вимогам НБУ та забезпечення довіри страхувальників. Загалом результати аналізу підтверджують ефективність діючої системи управління капіталом та створюють передумови для стабільного розвитку компанії.

РОЗДІЛ 3

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Сучасний розвиток страхового ринку України відбувається під впливом системних трансформацій, зумовлених воєнними викликами, макроекономічною нестабільністю, посиленням регуляторних вимог НБУ та необхідністю адаптації до світових тенденцій управління капіталом. В умовах підвищеної невизначеності, нестабільності фінансових потоків та ризиковості страхової діяльності ключовою передумовою забезпечення стійкості страховика є впровадження інноваційних механізмів управління капіталом, спрямованих на підвищення його ефективності та здатності покривати ризики.

Інновації в управлінні капіталом охоплюють: удосконалення структури капіталу, впровадження ризик-орієнтованих моделей оцінювання, цифровізацію фінансових процесів, інструменти альтернативного капіталу, застосування великих даних (Big Data) та цифрових платформ, а також використання передових інвестиційних стратегій. Значна увага зосереджується на гармонізації регулятивних вимог із принципами Solvency II, які передбачають високий рівень капіталізації, інтегрований ризик-менеджмент та ефективне управління інвестиційним портфелем.

Актуальність інновацій обумовлюється також зростанням потреби страхових компаній в оптимізації витрат, розширенні доступу до капіталу, підвищенні прозорості бізнес-процесів, забезпеченні конкурентоспроможності, а також зміцненні довіри страхувальників. Це сприяє формуванню сталих фінансових результатів, створенню фундаменту для інвестиційного розвитку та інтеграції у глобальний фінансовий простір.

Інноваційні підходи у сфері управління капіталом страхової компанії передбачають комплекс сучасних методів, інструментів і технологій, спрямованих на оптимізацію структури капіталу, підвищення його ефективності, зниження ризиковості та забезпечення відповідності

регуляторним вимогам. Інновації охоплюють як внутрішні організаційні зміни, так і зовнішні механізми залучення додаткового капіталу.

Серед основних інноваційних напрямів управління капіталом страховиків доцільно виокремити такі:

- розвиток ризик-орієнтованого управління;
- впровадження цифрових технологій (AI, Big Data, автоматизація);
- інтеграція альтернативних джерел капіталу;
- створення інноваційних інвестиційних стратегій;
- автоматизація комплаєнсу та звітності;
- диверсифікація капітальної структури;
- використання перестраховування та катастрофічних облігацій.

Інноваційні інструменти управління капіталом формують взаємопов'язану систему, спрямовану на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів страховика, забезпечення його стійкості та відповідності регуляторним вимогам. Змістовна характеристика кожного класу інновацій дає змогу краще зрозуміти механізми їхнього впливу на фінансову діяльність та капіталізацію страхових компаній.

Таблиця 3.1

Інноваційні інструменти управління капіталом страховика

Напрямок	Інструмент	Очікуваний ефект
Ризик-орієнтоване управління	Модель Solvency II	Підвищення стійкості
Інвестиційні інновації	ESG-портфелі	Зростання інвестиційного доходу
Альтернативний капітал	Катастрофічні облігації	Перерозподіл ризиків
Цифрові технології	Big Data, AI	Прозорість, оптимізація
Інновації у комплаєнсі	RegTech	Зниження операційних витрат
Перестраховий капітал	Фінансове перестраховування	Оптимізація навантаження

Впровадження ризик-орієнтованої системи управління капіталом є основним елементом трансформації страхового сектора. Модель Solvency II передбачає визначення обсягу необхідного капіталу з урахуванням специфіки та рівня ризиків страховика. В Україні вектор на впровадження аналогічного

підходу реалізується Національним банком України, який підвищує вимоги до капіталізації, прозорості інвестицій та оцінювання ризиків.

Ризик-орієнтований контроль сприяє: забезпеченню достатності капіталу; мінімізації ризиків неплатоспроможності; покращенню якості страхових резервів; ефективному розподілу ресурсів; підвищенню захисту страхувальників.

Інвестиції є провідним каналом примноження капіталу страхової компанії. У сучасних умовах страховики використовують інноваційні підходи до інвестування, що ґрунтуються на диверсифікації інструментів, застосуванні ризик-менеджменту, впровадженні стійких інвестицій (ESG).

ESG-інвестування передбачає формування портфеля активів з урахуванням екологічних, соціальних та управлінських критеріїв. Для страховика це означає зниження ризиковості, формування сталих доходів та підвищення ринкового іміджу.

Удосконалення структури капіталу страховика може здійснюватися шляхом залучення альтернативних джерел, серед яких особливе місце займають катастрофічні облигації (CAT-bonds) та фінансове перестраховування. CAT-bonds дозволяють передавати частину катастрофічних ризиків фінансовому сектору, що сприяє підвищенню стійкості страховика без суттєвого збільшення власного капіталу.

Загальновідомо, що перестраховування завжди було механізмом перерозподілу ризиків, однак сучасні інноваційні моделі дозволяють використовувати його не лише для страхування, а й для оптимізації капіталу. До інструментів належать: пропорційне перестраховування; непропорційне перестраховування; фінансове перестраховування; multi-trigger контракти; каптивні перестрахові компанії. Нові форми перестраховування дозволяють: зменшити капітальні вимоги (SCR); стабілізувати фінансові результати; збільшити страхову місткість (capacity). Доцільно виділити фінансове перестраховування, яке поєднує традиційні перестрахові механізми з фінансовими інструментами,

формуючи гібридні продукти, які підвищують ліквідність страховика та знижують волатильність прибутку.

Цифрова трансформація відкриває можливості для автоматизації капітальних розрахунків, покращення управління та прогнозування ризиків. Використання цифрових технологій управління капіталом страховика дає змогу: оптимізувати розрахунки SCR/MCR; пришвидшувати формування звітності; зменшувати операційні витрати; підвищувати точність аналітики. Це досягається завдяки сучасним фінансовим технологіям (Big Data, хмарним технологіям, штучному інтелекту (AI), автоматизації через RegTech-рішення).

Впровадження інноваційних підходів до управління капіталом є ключовим чинником підтримання конкурентоспроможності, фінансової стійкості та платоспроможності страхової компанії. Удосконалення управління відбувається через комплекс заходів: цифровізацію процесів, інтеграцію ризик-менеджменту, впровадження альтернативних форм капіталу та стійкі інвестиційні практики. Досвід провідних світових страховиків свідчить, що інноваційні рішення сприяють підвищенню ефективності, зменшенню ризиків та зміцненню довіри страхувальників.

Одним із напрямків управління капіталом страховиків є визначення його оптимальної структури. Оптимальна структура капіталу – це баланс між обсягом та якістю власних коштів і рівнем зобов'язань, який забезпечує платоспроможність, стійкість до викликів та загроз і конкурентну рентабельність. Для українських страховиків це питання є особливо актуальне через: перехід до ризик-орієнтованого нагляду НБУ (гармонізація із Solvency II), посилення вимог до достатності та якості капіталу, управління ризиками; воєнні та макрофінансові ризики, що підвищують волатильність збитковості й потребу у капітальних буферах; впровадження МСФЗ 17, яке робить оцінку зобов'язань більш чутливою до припущень і капіталоемною; зростаючу конкуренцію та потребу у низькому WACC (середньозважена вартість капіталу) для масштабування бізнесу без втрати стійкості. За таких умов оптимізація структури капіталу безпосередньо впливає на ROE, вартість перестрахового

захисту, рейтингові орієнтири й здатність страховика виконувати зобов'язання за стрес-сценаріями.

До критеріїв оптимізації структури капіталу страховиків можна віднести:

1. Регуляторна достатність і якість капіталу. Мінімальна умова – повне та стабільне виконання вимог платоспроможності (мінімальний/цільовий капітал; покриття SCR/MCR за підходом ризик-орієнтованого нагляду). Оптимізація тут означає не просто “досягти 100%”, а тримати буфер над нормативом, з урахуванням волатильності збитковості, ринкових ризиків та циклу премій. Важлива структура власних коштів (ядровий/додатковий капітал, якість інструментів) і обмеження на активи, що покривають резерви.

2. Вартість капіталу та прибутковість для акціонерів. Метою є мінімізувати WACC середньозважену вартість капіталу за умови виконання регуляторних і рейтингових вимог, та максимізувати рентабельність власного капіталу (прибутковість на капітал/на ризиковий капітал). Оптимальна структура – це досягнення компромісу, за якого чим більший обсяг власного капіталу, тим нижчий ризик і вартість боргу/перестрахового захисту; більше зобов'язань/перестраховування забезпечує зростання левереджу та ROE, але підвищення ризику і потреби в буферах.

3. Ризик-профіль і толерантність до ризику. Капітальна структура має відповідати профілю ризиків (страхових, ринкових, кредитних, операційних). Критерії: волатильність комбінованого коефіцієнта, концентрації (за лініями, контрагентами), чутливість до катастрофічних подій. Інструменти оптимізації: перестраховування, ліміти ризику, деривативи для хеджування ринкових ризиків, ліміти ALM.

4. Ліквідність та ALM (узгодження активів і зобов'язань). Оптимізація передбачає синхронізацію строків, валют і дохідностей активів із зобов'язаннями (особливо в авто/майно, медичне/життя). Критерії: коефіцієнти ліквідності, частка високоліквідних активів, стрес-сценарії відтоку грошових коштів. Недостатня ліквідність змушує тримати зайвий капітал; надмірна — зменшує дохідність.

5. Гнучкість фінансування та доступ до ринку. Структура капіталу має забезпечувати швидку мобілізацію ресурсів, дивідендну маневреність, можливість тимчасово підвищити буфер капіталу під сезонні або циклічні навантаження. Критерії: покриття планів зростання, доступ до інвесторів і перестраховиків.

6. Рейтингові та ринкові орієнтири. Для компаній із зовнішнім рейтингом важливо, щоб структура капіталу відповідала порогам рейтингових агентств (покриття ризиків, якість капіталу, диверсифікація). Навіть без формального рейтингу доцільно тримати ринкові бенчмарки щоби зменшувати вартість перестрахування та капіталу.

7. Корпоративне управління та дивідендна політика. Стійкість структури капіталу підтримується правилами розподілу прибутку, тригерними рівнями (коли дивіденди обмежуються/припиняються), політикою викупу акцій, рамками ризик-апетиту.

Таблиця 3.2

Критерії оптимізації структури капіталу страховика

Блок критерію	Конкретний показник / правило	Оціночний орієнтир (типово)	Чому важливо	Керуючі важелі
Регуляторна достатність	Покриття цільового капіталу (наприклад, SCR coverage)	>120–150% для буфера над мінімумом	Абсорбує шоки, знижує ризик регуляторних обмежень	Утримання прибутку, докапіталізація, зниження ризикових лімітів
Якість капіталу	Частка ядрового (високоякісного) капіталу	Максимально можлива частка	Краща рейтингова якість	Обмеження субборгу, збільшення зареєстрованого капіталу
Прибутковість на капітал	ROE / RoRC (return on required capital)	Вище WACC і ринкового бенчмарку	Підтверджує ефективність структури	Оптимізація левереджу, перестрахування, підвищення тарифної дисципліни
Вартість капіталу	WACC (середньозважена вартість капіталу)	Тенденція ↓ при стабільних буферах	Нижчий WACC = вища цінність для акціонерів	Баланс власного/залученого, субборг
Левередж	Зобов'язання/власний капітал	1,0–2,0 (non-life), залежно від профілю	Впливає на ROE/стійкість	Пропорційне/не пропорційне перестрахування, ліміти прийняття ризику
Ліквідність	Коефіцієнти ліквідності	Достатній запас під стреси	Уникає дорогого фінансування	ALM-узгодження, ліміти на неліквідні активи
Податкова ефективність	Ефект від субборгу/структури групи	Мінімізувати ефективну ставку в межах закону	Знижує WACC, підсилює ROE	Оптимізація інструментів, юрисдикційна прозорість

Для «УНІКА» за 2022–2024 рр. зафіксовано випереджальне зростання власного капіталу відносно зобов'язань і поліпшення структури пасивів: частка капіталу у пасиві підвищилася орієнтовно з 38,7% до 45,7%, коефіцієнт левериджу знизився з $\sim 1,59$ до $\sim 1,19$, а базовий драйвер приросту капіталу — нерозподілений прибуток і позитивний OCI (переоцінка інструментів). Така траєкторія зміцнює стійкість і відповідає логіці ризик-орієнтованого регулювання, але водночас притискає ROE (через збільшення бази капіталу). Отже, для «УНІКА» актуальність дослідження оптимальної структури полягає у пошуку робочого компромісу між:

- регуляторною достатністю (буфер над мінімумом платоспроможності);
- вартістю капіталу (WACC) і цільовою ROE/RoRC,
- ліквідністю та ALM (під профіль зобов'язань),
- ризик-трансфером (ефективність програми перестраховування, можливість альтернативного капіталу).

До напрямків оптимізації структури капіталу СК «УНІКА» варто віднести:

1. Зафіксувати цільовий діапазон буфера капіталу з огляду на воєнні/ринкові стреси та сезонність портфеля.
2. Провести WACC–ROE діагностику: оцінити, чи не перевищує зростання «дорогого» власного капіталу можливості покращення ризикової позиції.
3. Оптимізувати програму перестраховування як інструмент капітальної економії без надмірного тиску на результат.
4. Оновити дивідендну політику з тригерами (виплати залежать від досягнення цільових покриттів ризикового капіталу та стрес-метрик).

Таким чином, для СК «УНІКА» оптимальна структура капіталу – це оптимальний баланс між стійкістю та дохідністю, що забезпечує низький рівень ризику, відповідність вимогам НБУ і довгострокове зростання ринкової вартості без надмірної волатильності результатів.

Оптимізація структури капіталу страховика є ключовою складовою забезпечення його фінансової стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності. В умовах посилення регуляторних вимог, трансформації фінансового сектору та зростання волатильності зовнішнього середовища правильне формування співвідношення власного капіталу та зобов'язань визначає здатність страхової компанії виконувати свої зобов'язання навіть за стресових сценаріїв. Запровадження ризик-орієнтованого нагляду, наближеного до стандартів Solvency II, підвищило вимоги до якості капіталу, ефективності його використання та прозорості внутрішніх процесів управління ризиками. Тому дослідження оптимальної структури капіталу набуло особливої значущості для українських страховиків у період системних змін та невизначеності.

Проведений аналіз динаміки капіталу та зобов'язань ПрАТ «СК «УНІКА» за 2022–2024 рр. показав позитивні якісні зрушення в бік зміцнення капітальної бази та зниження боргового навантаження. Частка власного капіталу в пасиві зросла, а коефіцієнт фінансового левериджу поступово зменшився. Це забезпечило покращення фінансової автономії компанії та відповідність сучасним вимогам нагляду НБУ щодо достатності та якості капіталу. Формування капіталу переважно за рахунок нерозподіленого прибутку сприяло зростанню буферів платоспроможності, водночас стримуючи потребу в зовнішньому капіталі. Така стратегія посилює здатність страховика протистояти зовнішнім шокам, однак потребує подальшого збалансування з метою недопущення надмірного зниження рентабельності.

У контексті розвитку ПрАТ «СК «УНІКА» визначено пріоритетні напрями удосконалення структури капіталу: формалізація цільового діапазону покриття SCR, вдосконалення програм перестраховування для оптимізації ризикового навантаження, а також коригування дивідендної політики відповідно до цільових рівнів капіталізації. Поєднання цих заходів дозволить підтримувати оптимальний баланс між стабільністю, ліквідністю та рентабельністю, забезпечуючи довгострокову стійкість.

Висновки до розділу 3

1. Проведене дослідження засвідчило, що інноваційні підходи до управління капіталом страховиків формують нову якість фінансової стійкості та конкурентоспроможності страхових компаній в умовах зростання ризиків і регуляторних вимог. Запровадження ризик-орієнтованих механізмів, розвиток альтернативних інструментів залучення капіталу, цифровізація внутрішніх процесів, автоматизація оцінювання ризиків та застосування сучасних аналітичних систем покращують якість фінансових рішень, сприяють оптимізації капітальної структури та забезпечують відповідність страховиків нормам НБУ і міжнародним стандартам.

2. Окреслені критерії оптимізації структури капіталу доводять, що його ефективність визначається не лише достатнім обсягом для покриття зобов'язань, а й оптимальним співвідношенням власних і позикових джерел, їхньою вартістю, якістю та здатністю генерувати додану вартість. Страховики мають враховувати вартість капіталу (WACC), рівень рентабельності (ROE), ступінь фінансового левериджу, якість ризик-менеджменту, ліквідність та збалансованість активів і зобов'язань. Упорядкування цих факторів сприяє підвищенню фінансової гнучкості, зменшенню ризиковості та формуванню ефективної інфраструктури покриття ризиків.

3. Виявлено, що для ПрАТ «СК «УНІКА» впровадження інноваційних підходів до управління капіталом, зокрема зміцнення власного капіталу, підвищення якості інвестиційної політики, посилення ризик-менеджменту та удосконалення політики перестраховування, сприяло зміцненню фінансової автономії та стійкості. Це підтверджує практичну значущість інноваційних механізмів, зокрема ризик-орієнтованого управління, для забезпечення належного рівня платоспроможності, підтримання рентабельності діяльності та адаптивності страховика до ринкових коливань.

ВИСНОВКИ

1. Сутність капіталу страховика полягає у його визначальній ролі як базової фінансової категорії, що відображає сукупність власних і залучених ресурсів, призначених для забезпечення виконання страхових зобов'язань, формування резервів та покриття ризиків. Капітал виступає фундаментом організації страхової діяльності, оскільки він забезпечує внутрішню фінансову стійкість компанії, визначає її ризикову спроможність та рівень відповідальності перед страхувальниками. У науковій літературі його трактують крізь призму різних підходів – ресурсного, функціонального, ризик-орієнтованого, структурного й інвестиційного, що свідчить про багатогранність та складність цієї категорії.

2. Призначення капіталу страховика реалізується через комплекс взаємопов'язаних функцій: гарантійну, регулятивну, інвестиційну, операційну, стратегічну й ризик-орієнтовану. Він забезпечує виконання страховиком своїх зобов'язань, підтримує платоспроможність і фінансову стабільність, сприяє розвитку інвестиційної діяльності, а також створює потенціал для інновацій та стратегічного зростання. Вимоги системи Solvency II, стандартів IAIS і національного регулятора підтверджують ключову роль капіталу у формуванні належної моделі ризик-менеджменту та захисті інтересів страхувальників.

3. Управління капіталом страховиків є ключовим елементом забезпечення їх фінансової стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності на ринку. Капітал страхової компанії виконує гарантійну, операційну, інвестиційну та регулятивну функції, забезпечуючи можливість прийняття ризиків, виконання зобов'язань перед страхувальниками, фінансування поточної діяльності й стратегічного розвитку. Ефективність управління капіталом визначається його раціональною структурою, достатністю щодо прийнятих ризиків та здатністю генерувати дохід через інвестиційну діяльність при дотриманні вимог ліквідності та диверсифікації активів. Відповідно, забезпечення оптимального співвідношення власних та

залучених ресурсів, а також розвиток системи ризик-менеджменту є передумовами стабільного функціонування страховика.

4. Сучасні зміни в нормативно-правовому регулюванні, зокрема впровадження положень щодо системи управління страховиком, посилення контролю за платоспроможністю та інвестиційною політикою, свідчать про перехід українського страхового ринку до ризик-орієнтованої моделі нагляду. Гармонізація національних стандартів із вимогами Solvency II та міжнародними підходами IAIS спрямована на підвищення прозорості, захист прав споживачів і стабільності фінансової системи. У таких умовах адаптація страховиків до оновлених вимог, удосконалення внутрішніх процесів, корпоративного управління й систем контролю є критично важливими. Загалом, ефективне управління капіталом, посилене дієвим регуляторним середовищем, створює основу для довгострокового розвитку страхового ринку та зміцнення довіри до страхових компаній.

5. Узагальнюючи результати аналізу власного капіталу та зобов'язань ПрАТ «СК «УНІКА» за 2022–2024 рр., можна констатувати, що компанія демонструє стійку позитивну динаміку фінансового розвитку, зокрема шляхом нарощення частки власного капіталу в пасиві балансу, що підвищилося з 38,7% до 45,7%. Такий результат зумовлений передусім зростанням нерозподіленого прибутку та позитивними результатами інвестиційної діяльності, що свідчить про ефективність стратегічного управління фінансовими ресурсами. Паралельно, зобов'язання компанії збільшувалися переважно за рахунок страхових резервів, що відображає розширення страхового портфеля та відповідність вимогам МСФЗ 17. Загалом сформована структура пасивів засвідчує достатній рівень фінансової стійкості та платоспроможності страховика, здатного своєчасно виконувати зобов'язання перед страхувальниками та адаптуватися до викликів ринку, що є важливою умовою підтримання довіри клієнтів і зміцнення конкурентних позицій.

6. Проведено оцінювання ефективності використання капіталу ПрАТ «СК «УНІКА» за 2022–2024 рр., що підтверджує високий рівень її фінансової

результативності та здатність адаптуватися до викликів ринку. Стійкі показники рентабельності, зростання частки власного капіталу та зниження залежності від зовнішнього фінансування свідчать про зміцнення фінансової стійкості та відповідність сучасним вимогам ризик-орієнтованого регулювання. Раціональне управління капіталом забезпечило формування достатнього фінансового потенціалу для покриття страхових зобов'язань, підтримки операційної діяльності та реалізації стратегічних цілей, що загалом створює передумови для подальшого сталого розвитку та посилення позицій страховика на ринку України.

7. Окреслено ключові інноваційні напрями удосконалення управління капіталом страхових компаній та обґрунтовано їхню важливість у забезпеченні фінансової стійкості та конкурентних переваг на ринку. Інновації у сфері управління капіталом, зокрема впровадження ризик-орієнтованих підходів, інтеграція цифрових технологій, розвиток альтернативних механізмів капіталізації та удосконалення інвестиційних стратегій, забезпечують підвищення ефективності використання фінансових ресурсів і мінімізацію впливу ризиків на діяльність страховика. Нові регуляторні вимоги НБУ, що наближають український нагляд до стандартів Solvency II, посилюють значення систем управління ризиками та підвищують роль якісного, стабільного капіталу.

8. На основі аналізу критеріїв оптимізації структури капіталу доведено, що її ефективність залежить від забезпечення відповідності капітальної бази ризиковому профілю діяльності, формування достатнього рівня ліквідності, мінімізації вартості капіталу та підтримання оптимальних пропорцій між власними та позиковими джерелами. Важливими чинниками є диверсифікація інвестиційних інструментів, налагодження ефективних програм перестраховування, дотримання вимог щодо фінансової автономії та застосування сучасних цифрових рішень з метою підвищення точності оцінки ризиків і фінансових прогнозів. Це створює передумови для стійкого розвитку

страховиків, зміцнення їхнього фінансового потенціалу та підвищення здатності протистояти зовнішнім ризикам.

9. Практичне застосування розглянутих підходів на прикладі ПрАТ «СК «УНІКА» підтвердило їхню дієвість та економічну доцільність. Компанія демонструє позитивні зрушення в управлінні капіталом за рахунок нарощення власних коштів, оптимізації співвідношення капіталу та зобов'язань, а також удосконалення політики управління ризиками, що сприяє зміцненню її платоспроможності й фінансової стабільності. Використання інноваційних інструментів, у тому числі сучасних інвестиційних стратегій та перестрахових механізмів, забезпечує покращення фінансових результатів і підвищує стійкість до ринкових коливань. Таким чином, інноваційні напрямки удосконалення управління капіталом є актуальним і перспективним вектором розвитку страхових компаній України, здатним забезпечити їхню ефективну адаптацію до глобальних трансформацій та підвищити конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики : монографія / Лада Шірінян. Київ : Центр учбової літ., 2014. 458 с.
2. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. К. : Київ. нац. торг.екон. ун-т, 2004. 759 с.
3. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Фінансові ринки. Київ: КНЕУ, 2018. 463 с.
4. Rejda G. E. Principles of Risk Management and Insurance. Boston: Pearson, 2019. 768 p.
5. EIOPA. Solvency II Review: Capital Adequacy and Risk Requirements. European Insurance and Occupational Pensions Authority, 2020. 85 p.
6. Dickinson G. Insurance and Capital Structure in the Global Market. London: Routledge, 2021. 254 p.
7. IAIS. Insurance Core Principle 17: Capital Adequacy. 2019.
8. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: монографія. КНЕУ, 2017. 325 с.
9. Шірінян Л. В., Шашенко О. В., Шірінян А. А. Економіко-правовий аналіз розміщення страхових резервів страхових компаній і перестраховування у нерезидентів. Бізнес-Інформ. 2019. № 7. С. 250–260.
10. Swiss Re Institute. Global Insurance Market Report. 2023. pp. 18–22.
11. Огляд небанківського фінансового сектору. Київ: НБУ, 2023. 56 с.
12. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР (в ред. станом на 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
13. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 липня 2021 р. № 1953-IX (в ред. 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20>.

14. Войтович Л. М. Європейський досвід державного регулювання страхової системи та можливості його впровадження в Україні. Вчені записки Університету «КРОК». 2021. № 3(63). URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-rok/article/view/430/458>.
15. Супрун Н. В., Петрішина Т. О. Проблеми впровадження системи Solvency II у діяльність українських страхових компаній. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 22, ч. 3. С. 77–80.
16. Bulantsov I. Bodies and mechanisms of state regulation of the insurance market in Ukraine in the context of European integration. Development Management. 2024. 23(4). P. 34–40.
17. Bruno R., Frees E. The Solvency II Capital Models: Empirical Testing and Regulatory Challenges. European Actuarial Journal. 2021. pp. 53–72.
18. Рудевська В. І., Погоріла О. В. Особливості державного регулювання страхового ринку України у трансформаційних умовах. Вісник університету банківської справи. 2020. № 1(37). URL: <https://ser.net.ua/index.php/SER/article/view/354/365>.
19. Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика : Постанова Правління НБУ від 27 грудня 2023 року № 194. Дата оновлення : 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0194500-23#Text>.
20. Про затвердження Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика : Постанова Правління НБУ від 29 грудня 2023 року № 201.
21. Про затвердження Положення про порядок формування страховиками технічних резервів : Постанова Правління НБУ від 29.12.2023 року № 203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0203500-23#Text>.
22. Новий закон для ринку страхування – що зміниться для компаній та споживачів їхніх послуг. Національний банк України. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/noviy-zakon-dlya-rinku-strahuvannya--scho-zminitsyadlya-kompaniy-ta-spojivachiv-yihnih-poslug>.

23. Про затвердження Змін до Положення про визначення методики оцінки активів і зобов'язань для цілей розрахунку регулятивного капіталу страховика: Постанова НБУ від 30 липня 2025 року № 88. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30072025_88.
24. Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2023 р. ПрАТ «СК «УНІКА». URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://uniqa.ua/storage/public-info/reports/Фінансова_звітність_УНІКА_за_2023_рік.pdf.
25. Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2024 р. ПрАТ «СК «УНІКА». URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://uniqa.ua/storage/public-info/reports/Finannsova_zvitnist_UNIQA_2024.pdf.
26. Кнейслер О., Король С., Спасів Н. Прагматизму управління фінансовою стійкістю страхових компаній в Україні. Світ фінансів. 2022. Вип. 3. С. 99–110.
27. Спасіченко О. Формування фінансової безпеки страхової компанії в умовах економічної нестабільності: студентська наукова робота. Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт зі спеціалізації "Страхування", 2025. Миколаїв: Миколаївський національний аграрний університет. URL: https://kon-insurance.mnau.edu.ua/files/work_2025/21.pdf.
28. Шірінян Л. В., Роганова Г. О. Фінансовий аудит як форма контролю і необхідна умова саморегулювання страховиків на ринку. Фінансові послуги. 2019. № 4–5. С. 2–9.

29. National Association of Insurance Commissioners(NAIC). Risk-Based Capital (RBC). URL: <https://content.naic.org/insurance-topics/risk-based-capital>.
30. Chaplin R. A. The standard formula: A guide to Solvency II — Chapter 9. Skadden, Arps, Slate, Meagher & Flom LLP. 2024. URL: <https://www.skadden.com/insights/publications/2024/07/the-standard-formula-a-guide-to-solvency-ii-chapter-9>.
31. Шолойко А. С., Спасіченко О. В. Управління автономією капіталу страховика в умовах економічної нестабільності. ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД. 2025. № 10. С. 58–63.
32. Філюта Д. О., Білера А. О., Пахненко О. М. Фінансовий менеджмент страхових компаній. Економіка і регіон. 2022. № 3 (86). С. 86–91. 7.
33. Ткаченко К. В. Інструменти страхового менеджменту та напрями їх удосконалення. Економічний аналіз. 2021. Том 31. № 3. С. 97–104.
34. Данько Ю. І., Бровко С. В. Вплив інноваційних технологій на розвиток страхового ринку. Економіка та суспільство. 2024. №62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-8>.
35. Полчанов А. Ю., Галатюк К. О. Інновації InsurTech та телематика як «драйвери» змін у страховій індустрії. Економіка, управління та адміністрування. 2024. №4 (110). С. 86–93.